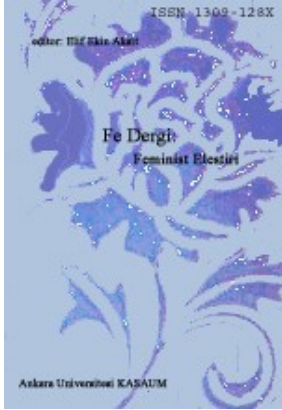

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 2 Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Kitap Eleştirisi: Baba Zulmünden Piyasa Zulmüne
Erkeklik Halleri**
Zehra Yılmaz

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 5 Haziran 2010

Bu makaleyi alıntılar için: Zehra Yılmaz, "Kitap Eleştirisi: Baba Zulmünden Piyasa Zulmüne Erkeklik Halleri," *Fe Dergi* 2, no. 1 (2010): 64-68.

URL: <http://cins.ankara.edu.tr/zyilmaz.html>

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Kitap Eleştirisi: Baba Zulmünden Piyasa Zulmüne Erkeklik Halleri

Zehra Yılmaz*

Serpil Sancar'ın Metis Yayınları'ndan çıkan Erkeklik: İmkansız İktidar (2009) isimli kitabı feminist tartışmalarda görece yeni ortaya çıkan bir alana, "erkekliğe" odaklanıyor. Feministler tarafından toplumsal eşitsizliğin temeli olarak görülen "erkek egemenliği" kavramından yola çıkan kitapta erkekliğin toplumsal olarak nasıl inşa edildiği, hangi araçlarla meşru kılındığı ve nasıl bir dönüşüm geçirdiği açıklanıyor. Küresel kapitalizmin piyasayı ve buna bağlı olarak toplumsal yapıyı düzenleme sürecinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin aldığı biçimleri feminist tartışmaların egemen yaklaşımı olan "kadınlık" üzerinden değil "erkeklik" üzerinden inceleyen bir çalışma sunuyor kitap bize. Dünyada egemen olan kapitalist sistemin ürettiği erkeklik modeli ile Türkiye'deki erkeklik biçimleri arasındaki paralellikleri açığa çıkarmaya çalışıyor. Kitap aynı zamanda son dönemlerde "erkeklik çalışmaları"nın ürettiği geniş bir literatürle de bizi tanıştırıyor.

Çalışmanın temeli, bir araştırmanın verileri üzerine oturuyor. Farklı sınıflardan, eğitim seviyelerinden, etnik ve dinsel kökenlerden erkeklerle yapılan görüşmeler kitabın ana çerçevesini şekillendiriyor. Kitap esas olarak endüstriyel kapitalizmin dönüşümü ile erkeklik inşasının dönüşümü arasında doğrusal ilişkilerin var olduğunun ileri sürüyor ve farklı tür erkeklerin yaşam deneyimlerinden giderek "erkeklik" kavramının kuramsal izdüşümleri aranıyor.

Türkiye'deki farklı erkeklik deneyimlerini ve bunun toplumsal iktidar ilişkileri ile girdiği karşılıklı etkileşimi açığa çıkarmaya çalışan Sancar, kitabında "Erkek egemenliğine karşı çıkacak farklı bir tür erkeklik inşa stratejisi ve politikası geliştirebilir mi?" (syf. 16) sorusunun da cevabını arıyor. Bunun için de erkeğin ailede, piyasada ve sokakta farklı farklı hallerine bakarak eril tahakkümün her bir mekânda nasıl bir diğeri ile ittifak halinde yeniden inşa edildiğini anla(t)maya çalışıyor.

Kitapta erkeklik temsilleri dört ana kategori altında inceleniyor. Bunlardan ilki sermayeye hükmeden, işadamları üst sınıf erkekler; ikincisi daha çok sermayenin taşıyıcılığı yapan, belli oranlarda sermayeden faydalanan eğitimli/kariyer sahibi orta sınıf erkekler; üçüncüsü sermayeyi arzulayan ama ona sahip ol(a)mayan, ezilen/egitimsiz/mülsüz alt sınıf erkekler; sonuncusu ise sermayeyi reddeden, eğitimli, çoğunluğu aktivist ve sol eğilimli erkekler. Bu farklı erkeklik türleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinden Sancar, kapitalist sistemin kuruluş sürecinde ve dönüşümünde cinsiyetler arasındaki hiyerarşinin nasıl şekillendiğini ve bu şekillenme sürecinde "farklı erkekliklerin" nerede durduğunu açıklıyor. Bu incelemeyi yaparken "kadınlık" kurgusuna değil de "erkeklik" kurgusuna bakıyor olmasını Sancar şöyle açıklıyor: "Kadınların ezilmişliğe nasıl boyun eğdiğini anlamak kadar erkeklerin tahakkümü nasıl gerçekleştirdiklerini de yakından ve 'mikro politik' düzeyde anlamak cinsiyetlendirilmiş iktidarın doğası hakkında daha bütüncül bilgiler elde etmemizi olanaklı kılar" (s.15).

Kitabının ilk bölümünde "Erkekliğin Toplumsal İnşasını Anlamak" başlığı altında erkeklik çalışmalarının gelişimi ve bu konu üzerine yapılan akademik çalışmalar ele alınıyor. Türkiye'de cinsiyetler arasında hiyerarşik yapılanmayı açıklamada yaygın olarak kullanılan erkek ve kadının farklı biyolojik özelliklere sahip olduğu ve bunun doğal sonucu olarak toplumsal rollerinin bu biyolojik özelliklerin uzamı olarak şekilleneceğini kabullenmiş "özcü/indirgemeci" açıklamalara mesafeli ve eleştirel bir yaklaşım öneriliyor. Bunun yerine "toplumsal cinsiyet" kavramından yola çıkarak erkekliğin "üretmişliği" ve bunun toplumsal iktidar ilişkilerine "eklemlenişi" üzerine odaklanıyor. Kitap homojen, tarih dışı ve özcü bir erkek egemenliği anlayışı yerine "birbiri ile uyumsuz ya da birbiri ile ilişkisiz çok sayıda farklı erkeklik deneyimlerinin yaşanmakta olduğu bir erkek egemenliğinden" söz ediyor (s.17).

Çalışmada, bu farklı erkeklik biçimleri açıklanırken patriarki/ataerkillik gibi kavramlar yerine "eril iktidar" kavramının tercih edildiğini görüyoruz. Erkekliği "sürekli başka konumların 'ne olduğu' hakkında konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konumu sorgulama dışı kılan bir 'iktidar' konumu" (syf. 16) olarak açıklayan Sancar, bu defa analizinin merkezine "kadınlığı" değil "erkekliği" yerleştirdiği ve doğrudan erkekliğe karşı ve erkeklik hakkında konuştuğu için patriarki kavramını kullanmıyor. Çünkü Sancar, patriarki kavramını kadınların, erkekler ve onların denetimi altındaki toplumsal ve siyasal kurumların uygulamaları sonucu uğradıkları ayrımcılık ve dışlanmaları, emeklerine aile ve evlilik kurumu dolayısıyla el konması süreçlerini anlamada ufuk açıcı bir kavram olarak bulmasına rağmen, erkeklerin bu iktidarı nasıl ellerinde tuttukları ve kendi aralarındaki çatışma ve paylaşım sorunlarıyla nasıl baş edebildiklerini

* Ankara Üniversitesi, SBF.

sorgulama ve yanıtlarını tartışma açısından açıklayıcı bir kavram olarak görmüyor (s.23). Patriarki/ataerki yerine farklı erkeklikler arasındaki hiyerarşi ve iktidar mücadelelerine dikkat çeken “erkek egemenliği”, “eril iktidar” gibi kavramları cinsiyetler arasındaki hiyerarşik ilişkiyi açıklamada daha elverişli buluyor.

Eril iktidar kavramı, iktidara eklenilen ve erkek iktidarından pay almaya çalışan kadınların konumunu açıklamak açısından da Sancar’ın analizlerinde referans kaynağı olarak kullanılıyor. Sancar, ‘eril iktidarı’ çok geniş bir toplumsal alanda erkek egemenliğini yeniden üreten cinsiyet rejiminin işleyişini olanaklı kılan önemli bir toplumsal dinamik olarak görüyor. Hegemonik erkeklik tarzlarının tek ve tarih dışı bir geçerlilik olarak değil, farklı farklı alanlarda farklı erkeklerin, hatta farklı hegemonik erkekliklerin yan yana var olabildiği bağlamlar olarak tanımlıyor. Böylece, Sancar’a göre farklı erkeklikler ile farklı kadınlıklar arasında patriarkiyeye karşı işbirliği olabileceğini söylemek mümkün olur (s.42-43). Tabii bunun tam tersi bir durum olarak patriarki ile işbirliği yapan kadınlar da olabilir. Benzer bir şekilde bu tür bir erkeklik anlayışı da feministlere erkeklerin de feminist/pro-feminist olabileceğine ilişkin bir açılım sağlar. Bu da erkeklik çalışmalarının feminizme sağladığı önemli bir katkıdır diyebiliriz.

Kitabın “Aile ve Sınıf Dolayımında Modern Erkekliklerin Oluşumu” başlıklı bölümünde kapitalist düzende erkeğin üstlendiği “geçim” sorumluluğu ile kadın emeğinin prestijli sektörlerden dışlanarak “ikincil” sektörlerle ya da “ev içine” kapatılması yoluyla kurulan ve sınıfsal konumlar aracılığıyla da pekiştirilen erkeklik biçimleri inceleniyor. Modern kapitalist dönemde “kas” ve “akıl” üzerinden kurulan erkek iktidarı esnek üretim tarzının gelişimi ve sanayi üretiminin yerini hizmet sektörünün alması ile birlikte dönüşmeye başlıyor. Sancar’a göre modern cinsiyet rejimlerinin temellendiği kamusal alan/özel alan ikiliğine dayanan “çalışan erkek” “evine bakan kadın” karşıtlığı post-endüstriyel dönemle birlikte “bulanıklaşıyor”. Post-endüstriyel dönemde işçi sınıfı temelli erkeklikler zayıflarken, erkeklik inşa stratejileri daha çok tüketim, boş zaman aktiviteleri, kültürel temsiller ile ilişkili hale geliyor. Diğer taraftan, “mülsüz erkekler” için aileyi “geçindirme” kaygısı erkekliklerinin kuruluşunda halen önemli bir referansken, sermaye sahibi erkeklerin yaşamında bunun yerini kariyer, bilgi, yönetebilme kabiliyeti gibi özellikler alıyor.

Kitap küresel cinsiyet rejimini tartışmaya sunarak ulus devlet/ulusal ordular ve erkeklik arasında kurulan paralellikleri derinleştiriyor. Ulus devletin kurulması ile birlikte kurgulanan milliyetçi, vatanperver, asker erkeklik biçimi ile sömürgeleştirilen coğrafyalar karşısında batılı erkeğin “üstün erkek” olarak inşası arasındaki ilişkiselliğe dikkat çekiliyor. Küresel düzeyde var olan güç ilişkilerine gömülü cinsiyetçi tanımlar, anlamlar, imgeler açığa çıkarılmaya çalışılıyor. Bu noktada doğulu kadınları “kurtarılması” gereken varlıklar; erkekleri de “terbiye edilmesi” gereken barbarlar olarak tanımlayan sömürgeci söylemin küresel cinsiyet rejiminin kurucu ögesi olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda, postkolonyal tartışmaların dikkat çektiği gibi, doğuyu ve doğulu erkekleri “dişil” özelliklerle, batıyı ve batılı erkekleri ise “erkeksi” özelliklerle tanımlayan sömürgeci söylemin, üçüncü dünyada modern kapitalizmi kurarken kültürlere atfettiği cinsiyetçi ve hiyerarşik dile de değiniliyor.

Diğer taraftan, sömürge imparatorluklarına karşı yürütülen ulusal bağımsızlık hareketlerinde görülen kadının ikincilleştirilmesi ve kültürün göstereni/koruyanı olarak tanımlanması da ayrı bir sorun olarak ele alınıyor. Siyasi ve teknik olarak batınının yeniliklerini kabul eden; ama kültürel olarak değişimi/batıyı reddeden üçüncü dünya ulusal hareketlerinin kültür ile kadını eşleştirmesi üzerinden kadını toplumda ikincil konuma yerleştiren ideolojilerinin yarattığı eşitsizliklere dikkat çekiliyor. Böylece küresel cinsiyet rejiminin var olan yerel patriarkal düzenleri daha eşitlikçi bir düzenle ikame etmek yerine, batı-doğu ayrımı üzerinden yeni cinsiyet eşitsizlikleri ürettiği öne sürülüyor. Aynı zamanda bu sistem küresel kapitalizmin merkezindeki erkekleri, periferideki erkeklere göre daha ayrıcalıklı bir konuma da yerleştiriyor.

Endüstriyel kapitalizmin dönüşümü ile birlikte mavi yakalı işçi imgesinin erozyona uğramasının erkeklik inşasında “krize” neden olduğunu görüyoruz ve son dönemlerde artış gösteren ırkçılık, mikro-milliyetçilik, yabancı düşmanlığı ve sokak şiddeti gibi “erkek” davranışları ile bu “erkeklik krizi” arasında ilişki kuruluyor. Sancar’a göre post-endüstriyel dönemle birlikte geleneksel mavi yakalı erkeklik imgesinde meydana gelen erozyon sonucu işçi erkekler geleneksel, erkeklik ayrıcalıklarından kopmamak için öfkelerini erkeklik kimliklerinin muhafazası ve yeniden kurgulanması adına kullanıyorlar. Bu da çoğu zaman ırkçılık, mikro-milliyetçilik, yabancı düşmanlığı ve sokak şiddeti olarak nüksediyor. Alt sınıf erkeklik tarzlarının oluşumunda ise sınıf temelli bağlamların giderek önemsizleştiği ve bunun yerine “yeni toplumsal hareketler” olarak tanımlanan ve sınıfsal farklar ile etnik kimliklerden, kültürel farklardan ve tarihsel miraslardan etkilenen yeni bir bileşim ortaya çıkıyor (s.106).

Kitabın “Erkeklik Krizi mi?” başlığını taşıyan bölümünde geleneksel erkeklik imgesinin krizde olduğu iddiasıyla, modernlik değerlerinin biyolojik özelliklere ve genetik farklara dayalı üstün erkeklik kurgularını kırılanlaştırdığı vurgulanıyor. Modernizmin eşitlik ilkesi ve feminist mücadeleler sonucunda bugün erkekleri otomatik olarak üstün ve öncelikli kılabacak hiçbir temelin kalmadığını savunan Sancar, erkeğin üstünlüğünü yeniden icat edeceği yeni ve farklı iktidar stratejilerine ihtiyaç duyulduğunu söylüyor. Bu yeni stratejiler içinde milliyetçilik, mikro-milliyetçilik, yabancı düşmanlığı ve sokak şiddeti “erkeklik krizi”nin telafisinde yeni araçlar olarak ortaya çıkıyor.

Kitabın “Babalar ve Oğullar: Kuşaktan Kuşağa Erkeklik” başlığını taşıyan bölümü ise kol gücüne dayalı mavi yakalı erkek işçi modelinin gelişiminin erkekliğin kuruluşunda ve öğrenilmesinde en önemli araçlardan biri olan “baba-oğul” ilişkisinde ne tür kırılmalar yarattığını sorguluyor. Modern zamanda babalık rolüyle “istihdam/çalışma” biçiminin özdeşleşiyor; “babalık” “aileyi geçindiren, piyasada “çalışan” ve hukukta “aile reisi” olarak tanımlanan ve bu alanları birbirine bağlayan bir pratik ve konum olarak algılanıyor/tanımlanıyor (s.121). Bu nedenle de yeni modern aile biçimi içinde geçimden tek başına sorumlu hale gelen erkek, otoritesini ataerkil bir silsile gereği babasından değil, “modern bir toplumun modern piyasa ilişkileri içinde kazandığı paradan alıyor ve buna dayanarak yeni bir erkeklik inşa ediyor” (s.123). Mavi yakalı işçi olarak kendi kaderini tayin edebilme özgürlüğünü elinde tutan erkek, baba otoritesine dayalı ataerkil dünyadan kopuyor; “baba imgesi öldürülüyor” ve ailenin büyük erkeğinin otoritesine dayalı patriarka çözülmeye başlıyor. Bunun yerini ise geçimi sağlayan yeni aile babası modeli alıyor.

Bu çözümlenin izlerini yaptığı söyleşilerde arayan Sancar, özellikle Türkiye’de “şiddet” ve “korku” temeline dayalı baba-oğul ilişkisinin çok sorunlu olduğunu saptıyor. Ancak, Türkiye’de erkeklerin babaları ile ilişkisi ne kadar sorunlu olsa da, batılı erkeklerden farklı olarak Türkiye’de yaşayan erkeklerin ilerleyen yaşlarda babanın “zulmü” ile hesaplaşmadığı bunun yerine onu dokunulmaz kılarak affettiğini söylüyor. Hatta erkeklik bir tür “eğitim programı” olarak tanımlanıyor; erkeklerin baba imgesini daha sonra askerlikte komutana, hapishanede gardiyana, siyasette başbakana taşıdıkları; neticede erkeklerin hep bu imgeyle birlikte yaşadıkları ve halen –tüm kırılmalara rağmen-babalığın erkeklik eğitiminde “ilk sınıf” olarak konumunu koruduğu ortaya çıkıyor.

Erkekliğin öğrenildiği ve kurumsallaştırıldığı en önemli yapılardan birinin de askerlik olduğu kitapta sık sık dile getiriliyor. “Askerlik, Militarizm ve Erkeklik” başlığını taşıyan bölümünün ilk cümlesi de bu görüşünü özetler nitelikte: “Askerliği, modern toplumların tek cinsiyete dayalı en önemli kurumu olan ulusal ordularda, genç yaşta bütün erkeklerin zorunlu olarak güvenlik hizmeti yaptığı en temel erkeklik pratiklerinden biri olarak tanımlayabiliriz” (s.153).

Sancar’a göre, güvenlik sağlamanın askerlik adı altında bir tür “erkeklik ispatı” haline dönüşmesi sayesinde hegemonik erkeklik değerleri kolaylıkla genç erkeklere benimsetilebiliyor (s.154). Zorunlu askerlik sistemine dayalı ulus-devlet ordularının tümüyle cinsiyetlendirilmiş bir yapıya sahip olduğu için, hem kadınlar hem de “kadınsı”lıklar “askerlik normu”ndan dışlanıyor. Kadınlar sadece erkeklerin destekleyicisi olarak savaflara çağrılıyorlar. Modern ulus devlette, militarist erkek ile hegemonik erkeklik modelinin değerleri arasında güçlü bağların örüldüğünü ve bu örüntünün yurtsever erkeklik, milliyetçilik ikonu ile tamamlandığını görüyoruz. Bu modelin tipik bir örneği olarak üretilen erkeklik biçimlerinin çok çeşitli örneklerine kitapta rastlamak mümkün. Görüşülen erkeklerin ifadelerine yer alan “sonuçta ölürsünüz, ama vatan için” (s.160) söyleyişi, Türkiye’de çoğu erkek için erkeklik gösterisinin en “çarpıcı” sloganı oluyor.

Ulus-devletin ve modern, düzenli orduların kuruluşu, zorunlu askerliğin geliştirilmesi ile vatanperver erkek modelinin inşası arasında kurulan bağ kitapta detaylı olarak açıklanıyor. Ancak ulus-devletin dönüşümü sürecinde bu “vatanperver” erkekliğin nasıl bir dönüşüm gerçekleştirdiği konusuna değinilmiyor. Çoğu Avrupa ülkesinde artık paralı askerlik sisteminin yaygınlık kazandığı, bu nedenle “erkeklik” inşasında “askerlik” kurumunun işlevinin ve mahiyetinin dönüşeceği öne sürülürken erkekliğin “askerlik” kurumu üzerinden nereye evrileceği konusuna kitapta çok detaylı yer verilmemiş.

Sancar, “Cinsiyet Farklarını ve Cinsiyete Dayalı İktidar İlişkilerini Anlamak” başlığı altında kitapta iki sorunun cevabını arıyor. Bunlardan ilki erkekler ve kadınlar arasında tahakküme dayalı eşitsiz ilişkilerin nasıl yaratıldığını anlamak; ikincisi ise bazı toplumsal davranış, işlev, konum ve pratiklerin eril, bazı diğerlerinin ise nasıl dişil anlamlar taşıyabildiğini açıklayabilmek (s.175). Bunlardan özellikle ikincisi militarizm ve erkeklik tartışmasını derinleştirmek açısından da önemli görünüyor. Bu sorulara yanıt ararken makine kullanmanın eril niteliği, kadınların erkeklerden daha az ücret alması gibi sistem içindeki cinsiyetlendirilmiş iş ve ücret dağılımlarının, endüstriyel kapitalizmin cinsiyet eşitsizlikleri ile sınıfsal eşitsizlikleri nasıl birlikte var ettiğinin

önemli örnekleri olarak tanımlanıyor. Kadın ve erkek arasındaki toplumsal iş bölümünde temel belirleyici unsurun “biyolojik farklılıklar” üzerinden tanımlanan toplumsal roller üzerine oturtulmasının belirleyici olduğunu görüyoruz. Bunun en açık görüldüğü örnek erkeklerin biyolojik özellikleri nedeniyle asker-savaşçı olarak, kadını da doğurgan olması dolayısıyla “zayıf” ve “duygusal” olarak tanımlanması oluyor; bu nedenle de kadınlar “güçlü” olmayı gerekli kılan kamu güvenliğini sağlama sorumluluğu dışında bırakılıyorlar.

Toplumsal cinsiyet farklılıklarının biyolojik boyutları olup olmadığı sorusu kitapta üç temel kuramsal alan atıfla tartışılıyor. Bunlardan ilki, biyolojik cinsiyetin belirleyiciliğini kabul eden ve bunun toplumlarda belli bir düzeni gerekli kıldığını söyleyen biyolojist yaklaşımdır (s.180). İkincisi, “kadın doğulmaz, kadın olunur” cümlesi ile öncülüğünü Simone de Beauvoir’in yaptığı toplumsal inşa kuramlarıdır. Bu kuram biyolojik olarak cinsiyetin ne olduğunu sorgulamak yerine, toplumda cinsler arası eşitsizliklerin, cinsler arasında eşitlik ve özgürlük talep eden politik hareketler sayesinde şekillenerek anlamlar taşır hale geldiğini savunur (s.180). Üçüncüsü ise insan bedeninin kendisini toplumsal bir pratik olarak ele alan yapıbozumcu yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, toplumsal cinsiyet Foucault’nun tanımladığı anlamda bio-iktidar düzeninin kendi kendini inşa eden beden-öznelinin eylemidir (s.182). Yaklaşımın öncü isimlerinden olan Judith Butler, toplumsal cinsiyeti biyolojik bir öze gönderme yapmaksızın, bir toplumsal performans türü olarak açıklar (s.182). Bu tartışmalardan yola çıkan kitap kadınlık ve erkeklik özellikleri olarak tanımlanan cinsiyet özelliklerinin, hatta çoğu zaman birbirinin zıttı ya da tamamlayıcısı olan cinsiyet farklarının kendisinin bir ideolojik kurgu olduğunu bize söyler (s.184). Bu tartışmalar “cinslerin biyolojik özelliklerden gelen, yani yaratılışın oluşturduğu cinsiyetin” bir ‘söylem’ olduğunu ve erkek egemenliğine dayalı toplumsal düzenin kuruluşunda çok önemli olduğunu bize gösterir (s.184).

Kitap “Eril Tahakküm ve Habitus Olarak Cinsiyet” başlıklı bölümde Bourdieu’nun “eril tahakküm” ve “toplumsal cinsiyet” tanımlarından yola çıkarak, habitus olarak toplumsal cinsiyet tanımı sayesinde sınıfsal ve cinsiyet özelliklerinin birbirinden ayrılmayacağını görebileceğimizi savunur (s.194). Sancar’a göre “habitus olarak toplumsal cinsiyet açıklaması geç modernlik döneminde ortaya çıkan farklı egemen erkeklik temsillerini odağına alır ve ekonomik olanla kültürel olanın birlikte analizini olanaklı kılar” (s.194). Bu da yapısalcılar ve kültürel çalışmalar arasına sıkışmış olan feministler için önemli bir açılım sağlar. Böylece erkek merkezli cinsellik, erkek sporları, erkek eğlenceleri, eril şiddet ve erkek mekânları üzerinden erkeklik “habitus”larının oluşumunu incelemek mümkün hale gelir. Bourdieu’nun “eril tahakküm” açıklamasından yola çıkarak da eril iktidarın bu mekânlara ve araçlara gömülü olarak ya da onlar dolayısıyla nasıl kendini var ettiğini açıklar. Sancar’a göre, şiddeti erkek biyolojisinin bir parçası olarak görmek, homofobik heteroseksüelliği erkekliğin kurucu unsuru olarak tanımlamak, cinsiyet eşitsizliğini biyolojik özelliklerle ilişkilendirmek ve spor yaparak bedenini disipline etmek eril tahakkümün kurulmasının birbirini tamamlayan katmanlarını oluşturmaktadır.

Kitabın başında sorulan “Erkek egemenliğine karşı çıkacak farklı bir tür erkeklik inşa stratejisi ve politikası geliştirebilir mi?” sorusunun yanıtını “Erkek Egemenliğine Karşı Erkekler” bölümünde buluruz. Kitap, egemen erkeklikten farklı erkeklik stratejileri geliştiren ve egemen erkeklik kalıplarını eleştiren erkeklerin deneyimlerine yer verir. “Eril şiddet aracılığıyla oluşan iktidar ilişkilerinin var ettiği farklı erkekliklerin bu “eril iktidar” ile hiçbir yerde homojen, çatışmasız ve tek boyutlu bir ilişki yaşamadığı”nın (s.267) altı burada yeniden çizilir. Bu nedenle de “eril iktidar” ile en çok çatışan erkekler ele alınır. Sancar, egemen eril iktidar ile “anlaşamayan” erkeklerle yaptığı söyleşilerden yola çıkarak Türkiye’de “eril şiddet”i yaşamlarından dışlamaya ve şiddet içermeyen bir yaşam sürmeye çalışan erkeklerin genellikle hayatlarının bir döneminde eril şiddetin bir biçimi ile yüz yüze kalan insanlardan oluştuğu tespitini yapar (s.266). Bu erkekleri ise şöyle sıralar: devlet tarafından işkence edilmiş “muhalif”ler, etnik kimlikleri nedeniyle “aşağılanmış” Kürt erkekler, biyolojik erkeklikleri ile dertli eşcinseller, savaş karşıtları, pasifistler, vicdani retçiler ve feminist kadınlar ile yaşarken “eğitilmiş” erkekler.

Bu örneklerden yola çıkarak Sancar, erkeklerin patriarkinin değişmesinden kaybedecek çok şeyleri olduğu, bu nedenle de “sessizce” de olsa eril iktidar ile ittifakını bir şekilde devam ettireceği varsayımlarına karşı, “erkeklerin hegemonik erkeklikten zarar gördükleri ve yaşadıkları “erkeklik acıları” üzerinden geliştirebilecekleri ‘karşı hegemonya’ hareketinden bahsedebileceği” iddiasına daha yakın durur (s.271). Bu noktada küçük bir topluluk da olsa Türkiye’de de farklı erkeklik stratejisi geliştirmiş erkeklerin var olduğundan bahsedilir. Biz Erkek Değiliz gibi inisiyatiflerin henüz yaygınlık kazanmamış da olsa Türkiye gibi bir ülkede kurulmuş olmasının önemine dikkat çeker.

Kitabın “Türkiye’de Erkek Egemen Cinsiyet Rejimi” başlığını taşıyan sonuç bölümü öncelikle egemen erkekliğin tarzlarını anlayabilmek için hem ataeril kurumların yapısına hem de kültürel pratiklerle üretilen eril

tahakküm stratejilerine bakmak gerektiğini söylüyor. Bu ikili sorgulama yöntemi üzerinden de Türkiye'deki egemen erkeklik biçimini açıklamaya çalışıyor. Sancar, Türkiye'nin tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru evrilmesinin neticesinde ailenin büyük erkeğinin iktidarının zayıfladığını; onun yerine para kazanan genç erkeğin iktidarın taşıyıcısı yeni figür olarak ortaya çıktığını söyler. Bu tür bir değişimi de piyasa kapitalizminin, üreten, kazanan genç erkeğin iktidarını, evin yaşlı ve olgun erkeğin iktidarı ile ikame etmesi ile ilişkilendirir (s.301).

Diğer taraftan, Türkiye'de kurucu iradenin bir erkek modeli sunmadığı, bu nedenle de erkekliğin Türkiye'de daha çok konjonktürel, duruma göre ve genellikle "milliyetçilik" üzerinden kurulduğunu ifade eden Sancar, Türkiye'de toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki hızlı değişikliklere rağmen şiddete dayalı militarist anlayışın halen erkekliğin kuruluşunda güçlü bir etken olmasını çarpıcı bir değişmezlik olarak tanımlıyor (s.304 ve 307). Bu anlayışın neticesinde, Türkiye'de "erkeklik" kurgusunu eleştiren çok az erkek olduğunu kaydeden Sancar'a göre "Türkiye'de erkeklik tarzlarının krizi daha çok piyasanın, istihdam politikalarının, ailenin krizi gibi yaşanıyor ve kamusal alanda da öyle temsil ediliyor" (s.303).

Öte yandan tüm bu erkeklik inşasına eşlik eden, bundan pay almaya çalışan hatta destekleyen kadınların feministler tarafından yeterince eleştirilmediğine de vurgu yapılıyor. Ancak kitabın son paragrafı ve bu paragrafta Türkiye'deki "annelik rollerine" ilişkin yaptığı tespit belki de tüm kitap boyunca bize anlatılan "erkeklik" kurgusunun temelindeki anlayışı çok net gösteriyor: "Son söz olarak Türkiye'nin 'anneden öğrenmeyen bir toplum' olduğunu söylemek bence çok gerekli. Çok etkili bir annelik yüceltmesi var, annelik 'romantize' ediliyor, duygusallık yükseliyor. Ama anneden çocuğa aktarılan 'dişil' değerler çok düşük ve özgürleştirici değil... Egemen erkeklik değerleri anneden öğrenmeyi reddediyor... Bu durum aslında erkeklik tanımlarını da sakatlıyor" (s.309).

"Erkeklik: İmkansız İktidar" adlı kitabı öncelikle dünyada "erkeklik çalışmaları" altında yapılan tartışmalarla bizi tanıştırmayı ve bu yolla Türkiye'deki feminist tartışmalara sağladığı katkı açısından çok önemli bir çalışma. Türkiye'deki "erkeklik" inşasına ve eril tahakküm stratejilerine hem kurumlar üzerinden hem de kültürel pratikler üzerinden bakan kitap, farklı sınıflara göre biçimlenmiş farklı erkeklik tarzları dolayısıyla Türkiye'deki farklı erkekliklerin bir tür çizelgesini oluşturuyor. Bu çizelgenin analiz nesnesinin "piyasa" olarak belirlenmesi her bir sınıf içindeki farklı inanç, etnik kimlik ve cemaate ait olan "erkeklikleri" bulanıklaştırmış da olsa, "erkeklik çalışmaları" alanına bakarken temel argümanları ve stratejileri bize sunması açısından kitap literatüre önemli bir katkı sağlıyor. Aynı zamanda kitap bu alanda yapılacak başka çalışmalar için de detaylı ve iyi bir başlangıç olma niteliğini de taşıyor.